

Nr 280.

Av herr **Dahlbäck**, *angående beredande åt kvinna av säte och stämna i domstol vid handläggningen av vissa mål.*

Uti 1938 års statsverksproposition under Andra huvudtiteln uppgives, att processlagberedningen har för avsikt att under innevarande år avgiva betänkande med förslag till ny rättegångsbalk. Denna nya rättegångsbalk är avsedd att ersätta rättegångsbalken i 1734 års lag och kommer att såsom denna reglera den allmänna processen i tvistemål och brottmål. Förslaget kommer icke att behandla frågan om de särskilda föreskrifter, som erfordras angående det processuella förfarandet i vissa slag av mål, tillhörande den allmänna processen, exempelvis äktenskapsmål och mål angående unga förbrytare. I nu angivna hänseenden torde påkallas en omarbetning av gällande lagstiftning. Tillika erfordras utarbetande av övergångsbestämmelser samt ett stort antal följdförfattningar särskilt rörande domstolsorganisationen, exempelvis ny domsagostadga, nya arbetsordningar för hovrätterna och ny lag om högsta domstolens tjänstgöring på avdelningar.

En fråga, som icke synes hava varit upptagen till övervägande vare sig i processkommissionens betänkande av år 1926 eller i 1931 års kungl. proposition angående huvudgrunderna för den förestående rättegångsreformen och ej heller under propositionens behandling i riksdagen, är den om kvinna såsom bisittare i domstol, vare sig då såsom ledamot av nämnd eller annorledes.

Den, vilken i underrätter — de enda av våra domstolar, som hittills i någon större utsträckning haft direkt beröring med den rättssökande allmänheten — haft med parterna att skaffa, lär icke hava undgått att lägga märke till, vilken särställning kvinnan ännu i våra dagar måste intaga, när hennes intressen skola prövas och avgöras av domstolarna. I regel står hon, vare sig hon är kärke, svarande eller sökande, omgiven av idel män. Domstolens samtliga ledamöter äro så gott som undantagslöst män, åklagaren är man, motparten i regel en man, ombud och biträden, t. o. m. hennes eget — till följd av de kvinnliga advokaternas sällsynthet, särskilt i landsorten — en man.

Då härtill kommer, att kvinnors verksamhet till övervägande del icke är utåtriktad utan koncentrerad till hemmets eller en begränsad anställnings sfär, måste förfarandet inför rätta för henne långt mer än för en man i allmänhet te sig såsom något ovant, främmande, att icke säga avskräckande.

Men icke nog härmed: de mål och ärenden, som påkalla en kvinnas inställelse inför domstol, äro i flertalet fall icke blott av grannliga natur utan avse mången gång de mest intima livsförhållanden, som kräva suspendering av den naturliga blygsamhetskänslan och en mobilisering av hennes yttersta självbehärskning och balans, ofta under en känsla av övergivenhet och bortkommenhet.

De mål och ärenden, som för kvinnor komma i fråga, äro framför allt familjerättsmål, såsom frågor om äktenskapsskillnad, försörjning, rätt till vårdnad av barn, uppfostringsbidrag för barn utom och inom äktenskap, rätt att sitta kvar i bo, bodelning o. s. v. Vidare höra hit brottmål, i vilka kvinna är svarandepart, och ett antal ansökningsärenden.

Det säger sig självt, att nu berörda känsla av främlingskap och övergivenhet, som måste förefinnas hos flertalet kvinnor, som hava att iakttaga personlig inställelse — och utvecklingen tenderar till ökad benägenhet hos domstolarna att påkalla sådan —, skulle i hög grad elimineras, därest obligatorisk bestämmelse förefunnes, att, så snart en kvinnas angelägenheter i mål av ovan antydd natur förekomme till handläggning, en kvinna skulle vara bisittare i domstolen.

Blotta medvetandet hos en kvinnlig part, att, då hon komme inför rätta, hon icke skulle mötas av en idel manlig omgivning, utan även av en domstolsledamot av hennes eget kön, som hade förmåga att se saker och ting ur en kvinnas synpunkt och därför fullt och helt förstå hennes belägenhet, hennes sak och därpå inverkan omständigheter, vore ägnad att hos den förstnämnda framkalla större naturlighet och frimodighet, — allt moment av den största vikt för sanningens utforskande och ett riktigt bedömande av alla på rättsfallet inverkan faktorer.

Frånsett de krav av psykologisk art på en dylik anordning, vilka här antytts, ligger det i sakens natur, att det nutida samhället, även med hänsyn till tidens utveckling och dennas krav på rättsordningen, borde sörja för, att ett bedömande ur kvinnlig synpunkt finge göra sig gällande vid avgörande av mål av den delikata beskaffenhet, som ofta kommer upp i det moderna rättslivet, t. ex. om vem av ett par makar skall få omhänderhava barnen, vem som bör — utan samband med hemskillnad eller äktenskapsskillnad — betros med förmynderskap över barn o. d., vem som bör anförtros vård om barn utom äktenskap o. d. Väl är det sant, att vid tvist i samband med äktenskaps upplösning domstolen icke läser underlåta att inhämta utlåtande från vederbörande barnavårdsnämnd, vari en kvinna enligt gällande lag alltid skall vara ledamot. Men det säger sig självt att denna indirekta beröring med fallet från den kvinnliga ledamotens sida icke kan, ur här hävdade synpunkt sett, betecknas såsom tillfredsställande. Den grundläggande regeln för modern process avser ju framför allt omedelbarhet. Även den sakkunskap, som domstolen i allmänhet begagnar sig av, bör enligt nutida rättsuppfattning kännetecknas och uppbäras av förstahandsiakttagelser öga mot öga och sålunda, så vitt möjligt, icke endast genom inläsande av skriftliga rapporter såsom grund för därpå fattade omdömen och utlåtanden.

Det förhållande, att den sociala lagstiftningen stipulerat, att åtminstone en kvinna ovillkorligen skall vara ledamot såväl i fattigvårdsstyrelse som i barnavårdsnämnd, giver vid handen, att tiden nu är inne för en processlagstiftning, som stadgar, att kvinna skall vara bisittare uti mål av här ifrågasvarande slag.

Hur detta önskemål skall kunna realiseras utgör ett spörsmål, som givetvis i främsta rummet bör komma under processlagberedningens bedömande.

I propositionen till 1931 års riksdag uttalade sig dåvarande chefen för justitiedepartementet i allmänhet för tanken, att lekmannelementet i viss utsträckning borde vara tillgodosett i domstolarna, även stadsdomstolarna. Sålunda yttrade han i nu angivna hänseende att lekmännens deltagande tills vidare endast borde omfatta en sådan mera enhetlig grupp av mål, som vore ägnad att i högre grad tilldraga sig allmänhetens intresse och där deras medverkan jämväl ur rättsskipningens synpunkt vore särskilt önskvärd. De skäl som departementschefen i propositionen framhållit i fråga om rättsskipningens folkliga anknytning ägde beträffande dessa mål sin *fulla* tillämpning.

Av sist berörda yttrande torde kunna anses framgå, att departementschefen icke i och för sig stod främmande för tanken på en utsträckning av lekmanainflytandet jämväl till andra grupper av mål, för vilka det särskilt lämpade sig.

Vid riksdagsbehandlingen av frågan om lekmannelementet i rådhusrätterna stannade kamrarna i skiljaktiga beslut.

Sålunda förklarade andra kammaren, att det syntes ofrånkomligt, att även städernas rättsskipning förr eller senare kompletterades med ett lekmannelement.

Första kammaren, som avstyrkt inrättande av nämnd vid rådhusrätterna, uttalade likväl, att detta naturligen icke uteslöte, att i särskilda grupper av mål tillfälle kunde beredas lekmän att medverka vid rättsskipningen i stadsdomstolarna. Denna kammare angav dessutom såsom en riktlinje, måhända ägnad att tagas i övervägande i det syfte, som med denna motion avses, att det borde tagas under övervägande, huruvida icke ökade möjligheter borde skapas att i mål rörande brott föröfvade av personer under aderton år utnyttja den sakkunskap, som finnes inom barnavårdsnämnderna eller hos andra organ för ungdoms- och barnavård.

Den ståndpunkt, riksdagen sålunda redan intagit vid behandling av huvudgrunderna för en rättegångsreform, synes sålunda icke lägga hinder i vägen för i denna motion avsedda syftemåls förverkligande utan detta fastmer stå i samklang med riksdagens intentioner.

På grund av vad jag sålunda anfört tillåter jag mig hemställa,

att riksdagen måtte besluta att i anslutning till ovan anförda synpunkter i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt processlagberedningen att, i samband med utarbetande av förslag till ny domstolsorganisation, jämväl taga i övervägande, huruvida, i vad mån och på vad sätt kvinna skall beredas säte och stämma i domstol vid handläggning av mål och ärenden, däri kvinna är part eller kvinnas rätt och intresse eljest är i fråga.

Stockholm den 23 januari 1938.

Oscar Dahlbäck.